

KELET.

POLITIKAI ÉS KÖZGAZDASÁGI NAPILAP.

1880.

Kolozsvár, péntek, december 10

Tizedik évfolyam.

A KOLOZSVÁRI NŐI IPAR-OSKOLA.

Az erdélyrészi iparfejlesztő egyesület közléseiről részletes költségvetést terjesztett az ipartügyi minisztérium elé egy Kolozsvárt felállítandó női iparoskoláról.

Ez a terv szerint három tanítónő oktatna az intézetben. Egy, mint igazgatónő, a pozsonyi ipartanítónő képezdeből, egy a rentlingeni vagy müncheni hasonló intézetből, s egy Párisból a virágkészítőnőket képező tanítónőből. A kolozsvári iparoskola főként a női ruhászabászatra, a fejérműveknek gyári minőségben való előállítására és a virágkészítésre fektetne nagyobb súlyt; ezen kívül azonban a gépen való harisnyakötés, a kezttyűkészítés, a himzések minden ága, a rentlingeni táblamunka, mindennemű horgolás, fűzővállkészítés, müttégelázás és mosás, szintan, geometriai és szabadkézi rajz képeznek mellék-tárgyait. A főtárgyak tanítására azonban Páris, München vagy Rentlingen legkittünbbsz szaktanítónőit közül szándékozik az egyesület beszerezni a tanulókat, hogy ezen iparágak a képzhetők legteljesebb alakban taníttassanak Kolozsvárt.

E végre fel volna szerelve a tanműhely egyelőre négy Singer-féle varrógéppel, két kötőgéppel, egyik csak gyapjú, a másik gyapjú- és selymkötésre, egy tambourirozó, egy himző- és kezttyűvarrógéppel, a virágkészítéshez szükséges chablonokkal és a többi kisebb kellékekkel. 2680 forintba kerülne a tanműhely felszerelése, s mintegy három ezer forintba évi fenntartása. Ebből, azon esetre, ha az állam a bányá-hunyadi tanműhelyet átvevendi, évenként 1300 forintot az erdélyrészi iparfejlesztő egyesület fedezné, a felszerelési költséget és a fedezetlen hiányt pedig az ipartügyi minisztériumnál kérelmezte, mire a következő választ kapta:

Az erdélyrészi háziipar- és iparfejlesztő egyesületnek.

Kolozsvárott.
Polyó évi november hó 6-án 202. sz. a. kelt felterjesztéséről megelégedéssel értesültem, hogy az egyesület Kolozsvárt női tanműhelyt szándékozik létesíteni.

Teljesen méltányolva ily intézménynek tövös hatását és fontosságát, kijelentem, hogy az egyesület részbeni törekvéseit támogatni kész vagyok, de egyúttal megjegyzem már most hogy ezen támogatást bizonyos feltételekhez kötni kívánom.

Ezek közt első sorban megjegyzem, hogy

A KELET TÁRCZÁJA.

AJÁNLKOZÁS MUNKATÁRSNAK.

A „Kelet” szerkesztőjéhez.

Az aajtán kopogtatok,
Szerkesztő ur, eresszen be!
Magamat im: ki s mi vagyok?
Bemutatok szemlő szembe
Nincs álarcom, minek is ma?
Senki fia azzal nem nyer!
Hisz a nélkül se' gyanítja:
Kivel beszél már az ember?

Nem vagyok én Juvenalis,
A mi hitvány, nem öl engem;
De mint olyan Infernalis,
Károgozok a derék ellen.
Azaz tudok olyan leonzi,
Fogadjon el: kérem szépen!
S Janus utja ahhoz semmi, —
Úgy bujjállok nyomon-leptem.

Befurakszom minden körbe,
Elilesem azt, mit beszélnek?
S hova orrom nem ütöm be,
Lesznek ottan füles kémek.
Mint valami Bolond Istók
Bekukkannak sorra-rendre;
Szedik begyre: mi hogy is volt?
Hol egy Miklós? Hol egy Endre?

És az a sok füles pára,
A mit beszéd, mind kiadja, —
S mint az „Itt”-et a „Polgárra,”
Lapjára is ráírhatja.
Jó-vastagon garnírozva

a jelentésben foglalt azon nyilatkozat kivételével, miszerint a helyiségeket az intézet számára Kolozsvár városa kész átengedni, legkisebb, nyomát sem látom annak, mily mérvben hajlandók a létesítendő tanműhely jótéteményeit élvező körök, úgy továbbá az illető törvényhatóságok, testületek, egyesületek stb. a felmerülő költségekhez járulni? sőt ellenkezőleg azt kell következtetnem az egyesület jelentésének tartalmából, hogy az összes kiadások fedezését az államtól várja.

E tekintetben figyelmeztetem az egyesületet, hogy az államtámogatását ily értelemben és ily mérvben nem helyezhetem kiállításba, egyrészt azért, mert a rendelkezésemre álló hitelösszeg ezt nem engedi, másrészt pedig, mert hivatásomnak tartom a társadalom törekvéseit e téren a lehetőség határáig gyámolítani, de a közönség áldozatkészségének teljes hiányában ily intézményeknek kizárólag az államkincstár terhére leendő létesítését nem pártolhatom.

Tegye magát az egyesület mindenekelőtt az illető körökkel érintkezésbe, kelte fel azokban a szóban levő tanműhely iránt a rokonszenvet és áldozatkészséget, hivatkozzék az államnak, általam kiállításban helyezett támogatására, és ebbeli tevékenységének eredményéhez képest készségesen részletes tantervet és költségvetést, mely utóbbit megállapításánál igyekezzék a kiadásokat a legszükségesebbekre redukálni.

Ezen most említett előmunkálatok befejezésével, terjeszse elem a kívánt adatokat és tegyen kimerítő jelentést a jelzett irányban.
Budapest 1880. nov. hó 30-án.

Br. Kemény.
Igy a miniszteri leirat, melynek veleje az: segíts magadon, s az isten is megsegít. És ebben a minisztériumnak teljes igaza van, a melyik társadalom saját érdekei iránt nem bír érzékkel, s önmagán segítni nem képes vagy nem akar, nem követelheti, hogy a minisztérium végezze el helyette, a mit önmagáért, en-maga kellene, hogy megtegyen.

Két testület van Kolozsvárt, mely ezen feltevére ékesen szóló közlöletet adhatna: a városi képviselőtestület és a kolozsvári jótékony nőegylet, mely utolsónak semmi útson sem vehetne sikeresebben gátot az elszegényedésnek, mintha biztos kenyérkeresetet adna a kolozsvári nők kezébe, vagy legalább ebben a felállítandó intézetet segítyezné. Az iparfejlesztő egyesület választmánya valószínűleg mindkét testületet megfogja keresni kéréseivel, sőt az egész női iparoskolát valószínűleg a nőegylet kezelésé alá helyezi. Szép reményekkel várjuk be, hogy érzéket tanúsítson e két érdemes testület a nélkülözhetetlenné vált korszerű intézmények iránt.

J.
Számrol-számra feltáloalom,
Szenyinek-sárnak széle-hossza
Soha se lesz, azt fogadom.

Előttem a „Polgár” képe,
S így tudom azt: több is kell még!
Nem kérdezem: rút-e? szép-e?
Rágalmazok, mint ő kelmék!
Koholok a nagy semmiből,
Hólyagot is fúvok, kérem:
S aztán Ő a tetejéből
Lógazza a lábát vélem.

Adok menőt napról-napra:
Hol mit ittak? Hol mit ettek?
Hiszen azon ki ne kapna:
Vacsorára ki kért retket?
Hát a reték hol is terme?
Nem érdekes? Ugyan kérném?
A Békásban, házi kertbe?
Vagy mint Janusnak a — tórdén.

Ki hogy nősült? Nyáron? Őszön?
Mit örökölt? Házat? Barmat?
Véges-végig majd kifűzőm:
Homlokára kapott szarvat?
Van a nőnek királofnia?
Jó-e házi áristomnak?
Mekkora a férjek kinja,
Ha alatta turbékolnak?

S még pikánsabb úgy-e, mondja:
A férj uram hova jár el?
Titkon kinek a bolondja?
Ki ingerli: Zsuzsi, Rákbel?
S kit fogad el felesége?
Haja van-e vagy ebignona?
Tűzhelye mint pokol ég-e?
Vagy menyország az otthona?

A román hadsereg. Hogy a hadsereg új szervezéséről képet alkothassunk, megemlíthetjük, hogy a román hadsereg 1868 ik évben állott: 7 gyalog ezredből, egy vadász ezredből (zászlóaljából), egy műtátság zászlóaljából, egy lovas ezredből, egy tüzérezredből. A Milkovon innen pedig a határőrvidékiek gondoskodtak az ország határának megvédéséről. Most pedig a román hadsereg áll: 40 gyalog ezredből, 2 zászlóaljából, 14 lovas ezredből és 4 tüzérezredből. Összehasonlítván e számokat, szükségtelen lesz minden további kommentár.

A nemzetközi dunai bizottság szombati ülésében, mint az „Indépendance de Roumanie” jelenti, indítványozta az osztrák-magyar biztos, hogy tekintettel arra, hogy Szerbia és Bulgária küldöttjei most még nem vehetnek részt a Dunán való hajózást rendező szabályzat tárgyalásában, e szabályzat előkészítő vizsgálása bocsátkozzanak a hatalmak biztosai. Ez előzetes vizsgálásnak az a célja, hogy a biztosok megismerkedjenek egymás nézeteivel a nélkül, hogy bármely kötelezettséget vállalának kormányuk terhére.

Az említett lap azt írja, hogy e javaslatot Ausztria-Magyarország hátrálása első jelének tekintik Bukarestben. A román fővárosban akkor bizonyosan csaldóni fognak.

A képviselőház igazságügyi bizottsága szerdán este tartott ülésében tárgyalás alá vette az 1877. V. t. cz. kiegészítéséről szóló törvényjavaslatot, mely a legfőbb ítélőszéknél felszaporodott hátralekók lehető feldolgozása végett szükségessé vált áthelyezések következtében a kir. táblánál támadt és támadó bírói személyzet ideiglenes kiegészítéséről rendelkezik aképen, hogy a kir. táblához az első folyamodásu törvényszékektől kisegítő bírák rendeztetnek be.

Schmaus Endre előadó mindenekelőtt kijelenti, hogy a törvényjavaslat azon intézkedést, mely szerint a kisegítő bírák berendelése folytan az első folyamodásu törvényszékeknek keletkezendő hiány a már fnyagalmazott bírák ideiglenes alkalmazása által pótlóttassék, a maga részéről ellölgadásra nem ajánlja. Ettől eltekintve a javaslatot szükségének tartja, mert a felsőbb fokú igazságszolgáltatásnál felszaporodott hátralekók feldolgozása lehetővé tették a nélkül, hogy a bíróságnak a tervezett perrendtartási novella folytan bekövetkezendő változása alteráltatnék és a nélkül, hogy ez által az államkincstárra tetemesebb és állandó kiadás háríthatnék. A javaslatnál előadó érvényre emeltetni kívánja az intézkedés ideiglenes jellegét és a bírói függetlenségéről szóló törvényt az által véli megővhatni, ha a kir. táblához kisegítő bírói akarata ellenére senki be nem rendeltetik.

Az előadó előterjesztése után a bizottság megkezdte az általános tárgyalást, melyben a miniszteren kívül Szilágyi, Chorin, Teloszky,

A mi édes, a mi drága,
A mi fájó, a mi féltett, —
Meghúrozolom; ha kell, már a
Csacs-szopóra kenek vétket.
A közönség undorodik,
De a lapot egyre bújja,
Bár utána három napig
Szennyes marad is az útja.

Hogy lesz ezért szörnyű láma?
Hogy párbajra hív az ellen?
Se baj! Hisz nem divat már ma:
Hogy az ember ki is menjen.
Kijelentem: én nem bántok, —
A lá Janus — ezt előre!
Szóért helyet dehogy állok, —
Nem vagyok én olyan dőre!

Szerkesztő ur, fogadjon el!
Oly élelmes, pikáns lesznek!
Kolozsvárott, látja, o' kell!
Az én korom lesz még veszett!
A közönség a „Kelet”-et
Lesi, várja, veszi, kapja,
Vagy haraggal — az is lehet —
A pokolra veti-csapja!

(—)

A földrengések okairól. *)

Írta:
Dr. Koos Antal,
egyet. tanár.
(Folytatás.)

Strabo, Augusztus császár kortársa, a barlangelméletnek hívo. Ő is példákat sorol fel, mint Aristoteles, annak bizonyítására, hogy barlangokban dus vidékeken gyakoriak a földrengések.

Apáthi, az elnök és Hosztinszky vettek részt, és Chorin kivételével valamennyien elfogadták azon álláspontot, melyet az előadó jelzett.

A törvényjavaslat szövegével a bizottság megállapodásához képest leendő „szerkesztésével elnök előadó és Bokros bizottsági tag bízott meg.

Ezzel az ülés befejeztetett. A legközelebbi ülés f. hó 9-én fog tartatni, melynek tárgyát a Teloszky István által ujonnan szerkesztett perrendtartási novella fogja képezni.

BELFÖLD.

Budapest, 1880. decz. 6.

A központból.

— Akadémiai ülés. —

(Saját tudósítónktól.)

Az akademia második osztályának ma délután öt órákor, Pauler T. elnöklete alatt, ülése volt.

A tárgysorozat első számául: „II. Rákóczi Ferencz gyermekkora és ifjúsága” czimű értekezésével tartotta székioglóját, a Rákóczi korszak alapos ismerője s a kurucz világ érdekességeinek fáradszátlan kutatója — Thaly Kálmán.

Előbb egy általános bevezetést tartott a nagyobb szabású értekezéséről, mely hetven évből áll, s így csakis egyik — a tizedik — fejezetét olvashatta föl, miközben bemutatta a közszemlére kitétt nyolcz éves kori arczképét a nagy szabadsághősnek, megjegyezvén a képről, hogy az a Munkács várából került az akademia birtokába. Bemutatott továbbá egy egykorú kis könyvecskét, mint Rákóczinak dicséretes vitakozása elismeréséül, saját arczképével kiadott documentumát, jezsuita tanítói által. Főlemlité, hogy téves azon állítás, mintha Rákóczi azon öt év alatt, mit a jezsuitáknál töltött, elfelejtette volna anyanyelvét, mert ez időben nővéréhez írott leveleit mind magyarul írta; ugyancsak egészen bizonyos az is, hogy neveirásánál sohasem használt y betűt, hanem állandóan it. Innen datálódik Thaly eljárása, hogy számos e fajta műveiben, az utóbbival írja szintén nevét.

Ezek után áttért az említett fejezetre, mely tulajdonképen Rákóczi ifjúságáról szól, s az 1676-tól egész 1701-ig történeteket ölel fel. Szerencsen időzésével kezdve, midőn a Hegyalján fellobban a forradalom lángja, melyet „pióca természetű császári katonai biztosok” (Rákóczi kifejezése) végzetessé szítottak. Nyomták, szidták a magyart, mint a Tököly rebelleit. Sem földes ur, sem paraszt nem képezett kivételt. Az előbbieken a tábornokok és ezredek hatalmaskodtak, kényük-kedvük szerint foglalva el minden helyet, meddig agynjuk elért; az utóbbiakon a kőzkatonaaság önkényeskedett. Vámost, robotot vettek a népen arczatlan tisztjeik által,

sek. Mielőtt déli Itáliában a tűzhányók kráterei nyitva voltak, gyakrabban történtek földrengések, mint az ő idejében, amikor az Aetna tévkeny vala, s a Vuleauo három nyílásból bányt tüzés lávát Plisuis természet-historiájában hívon előadja Aristoteles nézeteit. Hozzáteszi még azt is, hogy déli szelek után a tenger a legnagyobb hullámokat veti, de ilyenkor keletkeznek a legveszedelmesebb földrengések is. Ezen állítás annyiban nevezetes, mivel újabb időben egy svájcei geolog is kimutata, mikép a földrengések Svájcban gyakran esnek össze a Föhu nevű déli szélnek furásával.

Seneica, a ki „Naturales Questiones” czimű művében behatóan foglalkozik a földrengésekkel, Humboldt ítélet szerint a legalaposabban és a mostani nézetekkel leginkább egyezően írt a természeti tüneményekről. A földrengéseknek minden tüneményeit és mellékkörülményeit jól leírva, végül azoknak okaival is foglalkozik, s itten ő is a szél- és barlangelméletnek hódol. Ő kétféle földrengést különböztet meg, az ugynevezett lököt és a hullámot; a lökő földrengést általában földi türegek vagy barlangok bedőléséből származtatja, míg a messzebb terjedő hullámos földrengéseket az összenyomott, megfeszült gőzök és gázok erejéből magyarázza ki, melyek szorinte a nagy földalatti türegekben fejlődnek és különösen akkor lépnek föl erőszakosan, midőn elmozszédos földalatti tűz vagy gyúlékony gázok elrobbanása által legnagyobb erőre jutnak.

Ő a földet ugyanis nagy gömbnek tartja, melynek belseje nagyban és egészen szilárd, alynyas anyagokból van összetéve, de ezek közt számos kiterjedt menetek, csatornák, hasadékok és türegek vannak, melyek részint álló és folyó vizekkel, részint gőzökkel és gázokkal vannak tele. Ezekon kívül a föld belsejének sok

Hirdetési díjak.

Egy négyszög czontiméternyi tér ára 3 kr. Bélyegdíj minden hirdetés után 30 kr. Nagyobb és gyakoribb hirdetéseknek külön kedvezményt is nyújt a kiadóhivatal.

Hirdetéseket fölvesznek:

Bécsben: Oppelik Alajos Stadt Stubenbastei Nr. 2. (Eckhander Wollzeile 36.) Haasenstein et Vogler (Wallisch-gasse 10.) Rud. Mosse Publicistische Bureau. Budapest: Haasenstein és Vogler hirdetés közv. irodája. Goldberger A. hirdetések felvételi irodája Budapest Szervitátor 3. sz.

Eljuttatási czíkek.

garmond sora után 25 krajczár fizetendő.

kik írott parancsossal végeztek mindent. Még a különféle kintások sem hiányoztak, s az egykoru énekek s krónikák telve vannak olyan hallhatatlan dolgok leírásával, minők közül fölemlíthető, hogy néha egyes parasztok lábai alá tüzet is rakattak, bizonyos czélok elérése végett. Csoda-e hát, ha a szegény nép alig várta a szabadulást. De kitől? Tököly neve még mindig fel-felhangzott mint „kurucz királyé; az ország telve volt bujdosó hajdu katonákkal, elzüllődött kuruczokkal, mint a hogy ők magukat nevezték. Tisztjeik a nép előtt czifrán, kaczagyanosan jelent meg s beszélt nekik messes szabadtókról s a kurucz királyról. Gyujtógatták, izgatták a különben is gyúlékony anyagot, a nép haragvó s elkeseredett kedélyét — és így készült a forradalom, mely annyira titokban haladt előre, hogy eleinte maga Rákóczi is alig tudott róla. E hangulatról az irányadó köröket Károlyi Sándor figyelmeztette először, de nem hitték szavának, hisz annyira vasba volt igazva o nép. Beszéltek azonban a tények.

A nyílt fellépés Sárospatak, Tokaj és Sátoralja-Ujhely ellen kezdődött meg, bevérén a lázongó s elkeseredett néppel az első Szalon-tai és Tokaji — Tokaji Ferencz; a bevett városok lakosságát aztán felszékelték a Rákóczi nevére. E közben a felszabadult nép, szabadon teljesíté jogos bosszuját valahára! Jelszó volt: halál annak, ki kalapot visel! Mi által a németes öltözékekben járó magyar urak is nem kevésbé rettegtek. Rákóczit a nép — német köntöse dacára — imádták, s a nemesleltek jó fejedelem jószágain nem is esett semmi pusztítás.

Rákóczinak eleinte igen zavaros fogalmai voltak a dolgok állásáról, míg végre egészen tisztán látta a helyzetet, és a körülményeket, melybe sodortatik, ha activ részt vesz azokban. Habozásra nem volt idő. És ő gyorsan határozott; ez kiváló tulajdona volt nagy lelkének. Elhatározta, hogy nem vesz részt a mozgalomban, mert eleinte úgy volt meggyőződve, hogy hasztalan vesztí el magát, a nélkül, hogy 2—5 tügynek használna. Kassára indult.

kuruczokkal találkozza visszatért s nevével együtt Borsód vidékére indult, hol egyik várbán — Szendrőben — a jó humoru magyar poétának: Gadányinak nagypapa parancsnokolt s nem bocsátá be őket.

A bécsi udvart a Hegyaljai támadás igen nagy zavarba hozta. S maga a Magyarországon állomásozó Aspremont, Rákóczi sógora is oda nyilatkozott, hogy inkább szerette volna, ha Rákóczi a dolgokról csak Bécsben értesül, sem a mint történt. Atyai intő figyelmeztetési, becsületessége, jó magyarsága, nem tévesztették el látszólag a hatást Rákóczinál, s azon ajánlatot tette Leopoldnak, hogy Magyarországon levő birtokosai csoréjében egy megfelelő német hercegezzék adjon, hogy így minden itteni kötelezettségétől fel legyen mentve. Ez azonban

ponjtján tüzet veszen föl, mely gyúlékony ásványok, mint kén és kőolaj által tápláltatik. Ezen földalatti tűzhelyeknek azonban csekély terjedelmű tulajdonit, s innen van, hogy ő mind a földrengéseket, mind a vulkáni kitérőseket korlátolt helyi tüneményeknek tartja, s hogy mindkettőnek székhelyét nem nagy mélységbe teszi. Láttjuk, hogy Seneica ezen nézeteivel az állásponton van, melyet mai nap is a földbuvárok többsége elfoglat.

A középkorban általában az Aristoteles-féle magyarázat maradt tulsulyban, de többféle módosításokat szenvedett a szerint, a mint a tűznek vagy a víznek hatását a levegőével vagy a gőzökével kombinálni igyekeztek. A kérdés mindig csak a körül forgott, mint kelljen megmagyarázni, hogy a földodvakba zárt és összenyomott légnekem miért akarnak egyszerre és rögtön kitörni, és hogy kerültek azok ugyezölván a fogságba. Aristoteles elméletében már a vulkáni tűznek is jutott kis szerep. A vulkanizmusra azonban annál nagyobb súlyt kezdett fektetni a középkorban, minél inkább megtanulták ismerni a tűz hatását a gázok és gőzök kiterjesztésére s különösen akkor, midőn a löpornak fölrobbanó hatása lett általánoson ismertté. A földrengések vulkáni keletkezése mellett igen nyomatókusan szólt azoknak gyakorisága vulkáni vidékei, a vulkáni kitérősek alatt észlelt robbanási zaj és a földnek megrendülése, nemkülönbön azon tapasztalat is, hogy a földrengések vulkáni kitérőseknek előhírnökei. A vulkáni elméletnél csaknem mindig a vizgőz képezt a legkiválóbb mozgató erőt. Igaz, hogy könnyebb volt annak segítségével egyszerű fölrobbanást kimagyarázni, mint a földrengésnek sajátos gyakori ismétlődését és a rengési középpontnak gyakori helyváltozását. Ezekre nézve azt kép-

